

نوع مقاله: پژوهشی

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۹/۲۹

پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۳/۲۷

صفحات: ۷۱-۸۷

10.52547/mmi.300.7

بازخوانی مفهومی حفظ و احیای سازه‌های میراث صنعتی بر اساس

دیدگاه‌های حفاظت مدرن

مریم شیروانی* مهشید بارانی**

چکیده

میراث به‌جای‌مانده از فرهنگ صنعتی شدن کشورها جزء آثار بسیار شاخص در دولت‌هاست. این آثار از ویژگی‌های گوناگونی در ساختار برخوردارند که به‌همراه رشد تکنولوژیکی در کشورهای مختلف، خودنمایی می‌کنند. این دسته از آثار گویای ورود صنعت به جوامع می‌باشند، و حفظ و احیای آن‌ها، امری درخور توجه است. هدف از پژوهش حاضر، شناخت مؤلفه‌های مؤثر در حفظ و احیای مجدد سازه‌های میراث صنعتی، و تبیین مدل مفهومی حفاظت یکپارچه در این حوزه است. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است. در این زمینه، از مطالعات اسنادی و خوانش قوانین و منشورهای حوزه حفاظت و میراث صنعتی، استفاده شده است. در پژوهش سعی گردیده تا مفهوم حفاظت یکپارچه و دیدگاه به آن از ابتدای بحث، در حوزه حفاظت به بررسی گذاشته شود و مؤلفه‌های مورد توجه از بستر اسناد، واکاوی گردند. یافته‌های پژوهش بیان می‌کنند که در این اسناد، مؤلفه‌هایی مانند ارزش تاریخی، ارزش زیباشناختی، ارزش اجتماعی، و ارزش اقتصادی در حوزه حفاظت ارزشی قرار دارند. همچنین، ویژگی کالبد فیزیکی، ویژگی تکنولوژیکی و بستر و بافت محیطی در حوزه حفاظت کالبدی-کارکردی، از معیارهای مؤثر در حفظ و احیا هستند. شناخت این ویژگی‌ها در فرایندهای حفاظت و احیا می‌تواند حفاظتی یکپارچه را در این حوزه به‌همراه داشته باشد. بنابراین، زمانی که مداخلات در میراث صنعتی با توجه به ارزش‌ها در تعامل با بستر محیطی و ویژگی‌های تکنولوژیکی و کالبدی صورت می‌پذیرد، بهترین رویکرد در جهت حفظ و احیای مجدد میراث صنعتی، در گذر زمان خواهد بود.

واژگان کلیدی: میراث صنعتی، حفاظت ارزشی، حفاظت کالبدی، احیا.

مقدمه

امروزه، یکی از مفاهیمی که در حوزه میراث فرهنگی و حفاظت مورد توجه قرار گرفته، میراث صنعتی^۱ است (قاضی مقدم و مداحی، ۱۳۹۲: ۲). این میراث، جایگاه مهمی در همه ملت‌ها دارد. به‌منزله‌ی بازشناساننده و عنصر جذاب در جامعه شناخته شده است. بدین لحاظ، کانون توجه زندگی معاصر است، و در عین حال، سابقه تاریخی برای جامعه محسوب می‌گردد (حجت، ۱۳۸۰: ۲۸). میراث معماری صنعتی، شامل آثار باقی‌مانده از فرهنگ صنعت است که ارزش‌های مختلفی دارند و حفاظت از آن‌ها، امری مهم و درخور توجه است. به‌طور کلی، هر فعالیت حفاظتی زمانی صورت می‌گیرد که شیء یا مکانی ارزشمند، در معرض خطر باشد. از این‌رو، تصمیم‌گیری درباره درمان، مداخله و کاربری در اثر، پیرو این ارزش است (Mason et al., 2002:25). با صنعتی شدن کشورها در قرن حاضر و تغییرات در جوامع، بسیاری از مجموعه‌های صنعتی قدیمی درون شهرها، کاربری خود را از دست دادند و بدون استفاده ماندند. استفاده مجدد از این آثار و حفظ ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی آن‌ها، نیازمند مطالعات جدی است. احیاء و تغییر کاربری مناسب این آثار می‌تواند راهگشایی جهت حفظ تداوم ارزش‌های این گروه از سازه‌ها باشد. با توجه به ویژگی‌های فرهنگی و معماری آن‌ها، قابل انجام است. امروزه بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته با استفاده‌های متنوعی از مجموعه‌های صنعتی، این آثار را به فضاهای مسکونی-اداری، و یا نمایشگاهی-فرهنگی تبدیل کرده‌اند (مهدوی‌نژاد، ۱۳۸۳: ۱۲). در انجام این امر بایستی وجوه مختلف اثر، بسیار مورد توجه قرار گیرد. توجه به بحث حفاظت و باززنده‌سازی آثار صنعتی بسیار مهم است. نظر به ارزش آن‌ها در بستر معماری، موضوعی قابل تأمل است. میراث صنعتی، مفهومی ضدانقلاب صنعتی می‌باشد. واکنشی است که سبب تغییر در ساختار شهرها شده است (حیدری و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۶). هدف اصلی حفاظت، حیات دوباره فرهنگی با تکامل شخصیت ارزش‌های معماری، تاریخی، محیطی، و زیباشناختی است. این امر در مجموعه‌های صنعتی و محیط پیرامون آن‌ها با احیا و تغییر کاربری مناسب، انجام خواهد شد (Leus & Wouters, 2009:25). ارزش‌ها در حوزه میراث فرهنگی به معنای خاص، به موضوع اهمیت فرهنگی اثر اطلاق می‌شود در عین اینکه، جنبه‌های خاص معماری اثر مد نظر قرار گیرد (شیروانی، ۱۴۰۰: ۶۶). با توجه به این موضوع هدف از انجام این پژوهش، واکاوی مفهومی مؤلفه‌های تأثیرگذار در حفظ و احیای میراث صنعتی است، و در پی پاسخ به این سؤال‌ها است: رویکرد حفاظت در این

آثار چگونه است؟، نگاه امروزین جامعه حفاظت در نگاهداشت این آثار براساس چه مؤلفه‌هایی می‌تواند باشد؟

پیشینه پژوهش

بحث میراث صنعتی به‌طور خاص، به‌عنوان بخشی از میراث فرهنگی در میان عموم مردم، مفهومی کمتر شناخته شده است که مورد توجه زیادی قرار نگرفته است. اما در مباحث تخصصی و میان پژوهشگران مطالعات معماری در حوزه‌های گوناگون در ایران، به این موضوع توجه شده است. به‌خصوص زمانی که به بررسی معماری صنعتی و شروع این صنعت در ایران، پرداخته می‌شود. صنعت در معنای مدرن آن در ایران، در دوره قاجار شروع شد اما در دوره پهلوی اول به اوج رسید (بمانیان، ۱۳۸۵: ۱). میراث معماری صنعتی به‌جز اینکه شناسنامه ورود صنعت به کشور است، به‌لحاظ نوع معماری آن نیز بازگوکننده ویژگی‌های معماری این دوره به‌ویژه نحوه تعامل معماری و معماری ایرانی با شیوه‌های وارداتی است (حناچی، ۱۳۹۳: ۷). با توجه به این مفاهیم در کشور ایران در سده کنونی، می‌توان آثاری از معماری را شناخت که بعد از انقلاب صنعتی در اروپا ساخته، سپس به ایران راه یافته‌اند. البته این مفهوم گاهی دربرگیرنده آثار صنعتی خاصی است که از روزگار کهن، در ایران باقی مانده‌اند، و نمایان‌کننده ظهور و پیشرفت تکنولوژی در دوره‌های تمدنی خاص در کشور هستند.

اما شناخت و بررسی میراث صنعتی در جهان اولین بار در سال ۱۹۷۳ میلادی هم‌زمان با برگزاری کنگره حفاظت میراث صنعتی در انگلستان (FICIM)،^۲ انجام شد. در سال ۱۹۷۸ میلادی کمیته بین‌المللی حفاظت از میراث صنعتی (TICCH)،^۳ با هدف شناخت و حفظ این آثار شکل گرفت (Sykora et al., 2010:328). در سال‌های متمادی، کنفرانس‌ها و کمیته‌های مختلفی جهت بررسی میراث صنعتی و اهداف حفاظت از آن‌ها تشکیل گردید (شکل ۱). در این سمپوزیوم و نشست‌ها، آنچه بیشتر مورد توجه قرار گرفته، شناخت و معرفی آثار میراث صنعتی است. سؤال‌هایی که مطرح می‌گردد این است که، امروزه چه مواردی در بحث حفاظت این آثار، قابل ارزیابی هستند؟ آیا می‌توان با احیای مجدد آن‌ها، جایگاه ارزشمندشان را باز یافت. آیا بازگرداندن کاربری گذشته، می‌تواند در این زمینه مؤثر باشد؟ یا مداخلات تنها در حوزه مرمت، مؤثر است؟ در باززنده‌سازی و احیای میراث صنعتی لزوم توجه به ارزش‌های هویت‌بخش در بافت شهری و ضرورت حفاظت آن‌ها، موضوعی بسیار مهم است (Wang & Prominiski, 2015: 22). این ارزش‌ها، حدود چهار دهه است که در حوزه‌های مختلف مرمت، معماری، شهرسازی، و باستان‌شناسی

استفاده شده است. جهت دستیابی به هدف مورد نظر ابتدا دیدگاه حفاظت در حوزه میراث صنعتی براساس منشورها و قوانین تدوین شده در حفاظت میراث صنعتی از سال ۱۹۵۰ میلادی تا عصر حاضر، بررسی شد، و اهداف مهم از این قوانین، واکاوی گشت. سپس، حفاظت براساس منشورهای تدوین شده با نگاه به حفاظت کارکردی و ارزشی (حفاظت مدرن)، تحلیل و ارزیابی شد تا از این رهگذر بتوان مؤلفه‌های مؤثر در احیا با رویکرد میراث صنعتی بازخوانی کردند. براساس مؤلفه‌های به دست آمده و نوع ارتباط بین آن‌ها در حوزه قوانین و منشورهای تدوین شده حفاظت میراث صنعتی و مؤلفه‌های مؤثر با نگاه به حفاظت کارکردی و ارزشی، مدل حفاظت از میراث صنعتی از منظر حوزه حفاظت مدرن، تدوین گردیده است.

خوانش میراث صنعتی و حفاظت یکپارچه براساس تحلیل و بازخوانی منشورها و دستورالعمل‌های حوزه حفاظت

میراث صنعتی معماری، طبق بیانیه‌های مؤسسه‌های بین‌المللی، آن چیزی است که از گذشته مانده است و می‌توان به طریقی در آینده از آن استفاده کرد و آن را به آینده انتقال داد (Unesco, 2011). میراث صنعتی، شامل موارد باقی مانده از فرهنگ صنعتی است که از ارزش‌های تاریخی، تکنولوژی معماری، یا علمی برخوردار است (Casanelles & Logunov, 2003: 12). این آثار شامل اموال مادی (منقول و غیرمنقول) و ابعاد ناملموس مانند تکنیک‌های فنی، سازمان‌دهی کار و کارگران میراث اجتماعی و فرهنگی است. اصالت و ارزش میراث صنعتی در ذات خود اثر، بافت مصالح، اجزا و ماشین‌آلات، و تنظیمات نهفته است (فالس، ۱۳۹۲: ۲۲). میراث صنعتی در دو دسته تک‌بناها و مجموعه‌ها، قابل بررسی هستند. در برخی مواقع، میراث صنعتی به جای مانده، به صورت مجموعه‌ای از آثار هستند که در دوره‌های مختلف مورد استفاده صنعتی قرار می‌گرفته‌اند. در این موارد، به دلیل تک‌بنایی نبودن توجه بیشتری را نیاز دارند. با در نظر گرفتن عوامل مؤثری مانند تغییرات در جامعه و اقتصاد جوامع، در فضاهای صنعتی به طور معمول باید تغییراتی اعمال شود. تغییراتی که پاسخ‌گوی نیازهای جدید صنعتی باشد. البته ممکن است به دلیل بی‌پاسخ ماندن این نیازها، ممکن است متروکه و در شرایط بدتر، دچار خسارت شوند (Yang, 2013: 38). حفاظت از این دسته از آثار در دنیای حفاظت مدرن، بسیار مهم است. حفاظت امروزه امری فراتر از نگهداری میراث است، راهکاری برای بررسی و تعیین کاربری جانشین ساختمان‌ها در عین نگهداری از ارزش و دوام میراث محسوب می‌شود (حیدری و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۷).

گنجانده شده‌اند (مظاهریان و شاه‌تیموری، ۱۳۹۱: ۹). در ایران در قطعنامه سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران در شهر بم در بند ۴ آن، بیان شده است: «نظر به تعیین میراث صنعتی به عنوان موضوع روز جهانی بناها و محوطه‌های تاریخی در سال ۱۳۸۵، توصیه می‌گردد که نهادهای مسئول دولتی، عمومی و خصوصی جهت شناسایی، ثبت، حفاظت و احیای میراث صنعتی ایران، که به جهت سرعت روند توسعه شهری در مخاطره قرار گرفته، توجه لازم مبذول گردد.» اما میراث صنعتی در ایران جایگاهی مستقل و تعریف شده ندارد. اصولاً نگاه میراثی به صنعت و تحولات آن، به شکل سیستمی و فراگیر وجود ندارد (امین پور و عباسی هرخته، ۱۳۹۰: ۷۰). بحث احیا و تغییر کاربری در مجموعه‌های صنعتی برای تضمین حفاظت آن‌ها، راهکار مناسبی است. کاربری جدید باید به کالبد اثر احترام گذارد، الگوهای اصلی فعالیت آن را حفظ کند، و تاحدامکان با کاربری اصلی خود، سازگار باشد (سند نیژنی تاگیل، ۲۰۰۳)؛ (Yanbin, 2014). پهلوان‌زاد (۱۳۹۳) در کتاب خود، ضمن بررسی تجارب جهانی برخی کشورها در حفاظت و احیا ابنیه صنعتی، نمونه‌های موردی را نیز بررسی کرده است. در برخی مقالات نیز به بررسی‌های موردی پرداخته شده است. برای مثال، آیینه‌چی (۱۳۹۳) در مقاله حفاظت از میراث صنعتی تاریخی با مطالعه موردی آسیاب‌های آبی شوشتر، به تدوین استراتژی جهت حفاظت و مداخله در این اثر، پرداخته است. علیرضا قاضی مقدم و مهشید مداحی (۱۳۹۲) نیز، در مقاله میراث صنعتی در جهان و ایران، مفهوم میراث صنعتی را تعریف کرده‌اند. نیلی و همکاران (۱۳۹۶)، در مقاله ارزیابی کیفیت احیای میراث صنعتی معاصر، بحث طراحی مناسب‌سازی فضاها براساس اصول ارزش‌های تاریخی اثر را بررسی کرده، و معیارهایی برای انطباق روند مرمت و احیا در ارزیابی حفاظت میراث صنعتی بیان کرده‌اند. حیدری و همکاران (۱۳۹۸)، به بررسی تغییر کاربری بناهای میراث صنعتی با رویکرد پایداری انرژی، پرداخته‌اند. به طور کلی در این پژوهش‌ها، به بررسی آثار صنعتی در نمونه‌های موردی پرداخته شده است. پژوهش پیش‌رو سعی دارد تا بتواند مؤلفه‌های مؤثر و مدلی مفهومی را در رابطه با حفظ و احیا در بناهای میراث صنعتی، در حوزه حفاظت مدرن در عصر حاضر، تدوین کند.

روش پژوهش

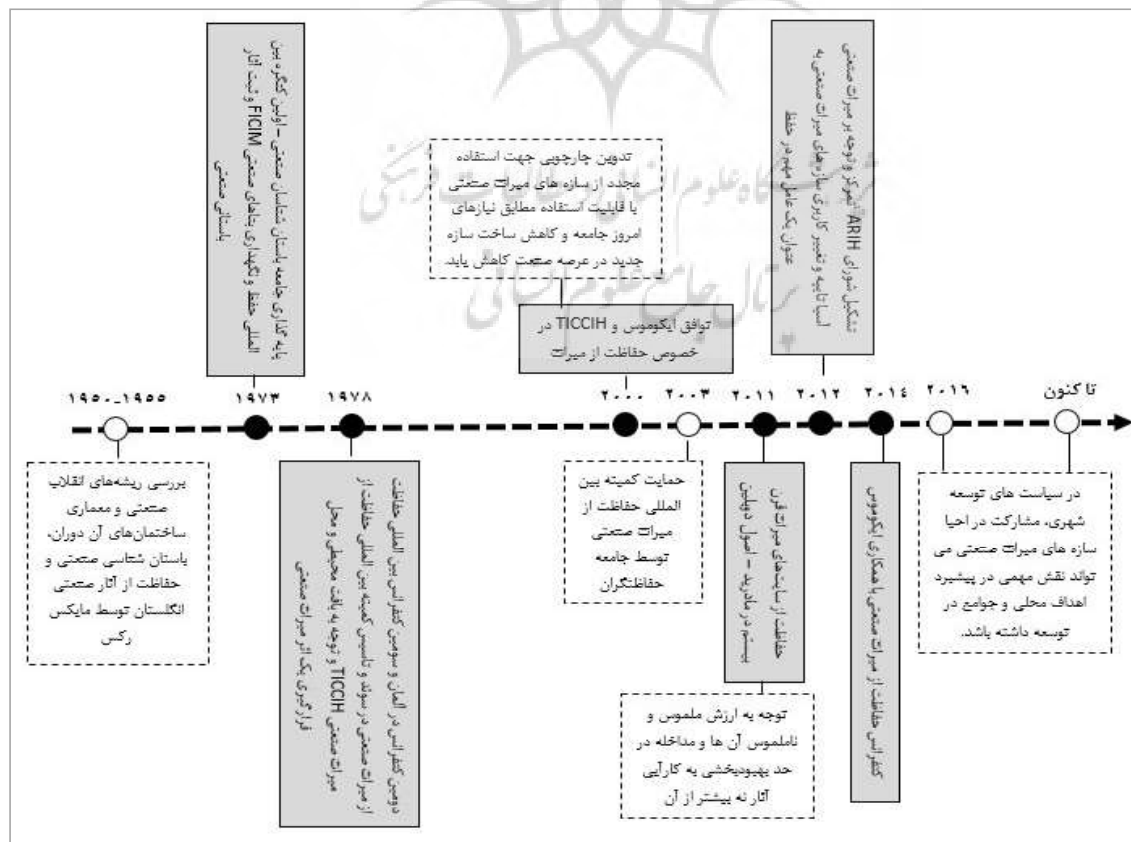
روش تحقیق از لحاظ ماهیت کاربردی، و از لحاظ هدف توسعه‌ای با رویکردی توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری داده‌ها از مطالعات اسنادی و تاریخی در این زمینه،

در شکل ۱، سیر تحول توجه و شناخت میراث صنعتی در معاهدات و دستورالعمل‌ها، و اهداف حفاظت از این دسته از آثار، بیان شده است. دیدگاه و نگرش حفاظت به این آثار، فراتر از توجه صرف به حفاظت کالبد فیزیکی است. برای مثال، در سند The Nizhny Tagil Charter (2003)، The Taipei Declaration for Cultural Heritage (2011)، Dublin principles^۶ (2011)، the Asian industrial^۷ (2012) اشاره می‌شود که تغییر کاربری یک روش مناسب برای حفظ اثر است، اما بایستی به ارزش‌های ناملموس در کنار ارزش‌های ملموس توجه، و شناسایی شوند.

به‌طور کلی، دیدگاه حفاظت به آثار تاریخی در نیمهٔ دوم قرن بیستم میلادی، متفاوت از دیدگاه‌های کلاسیک شد. در حفاظت کلاسیک، توجه به ویژگی‌های کالبدی و فیزیکی اثر، اولویت حفاظت را تشکیل می‌داده است (Munos Vinus, 2005: 38) اما در حفاظت مدرن^۸، توجه به میراث فرهنگی به‌همراه شناخت اصول ارزشی و کالبدی، از اهمیت بسزایی برخوردار است (شیروانی، ۱۴۰۰: ۸۲). بنابراین در فرایند حفاظت یکپارچه، دو مفهوم مهم مد نظر است که در بحث

تغییر کاربری، بایستی توجه ویژه به آن شود. حفاظت مدرن، شامل حفاظت ارزشی و حفاظت کالبدی-کارکردی می‌شود (Vestheim et al., 2001: 213). در سال ۲۰۰۰ میلادی برای اولین بار آورامی، حفاظت کارکردی و ارزشی را از هم تفکیک کرد (Munos Vinus, 2005: 42). در این رویه، بحث حفاظت کالبد از بحث ارزش‌ها جداگانه مد نظر قرار داده می‌شود. حفظ کالبد خود را در بحث حفاظت از کارکرد اثر به نمایش می‌گذارد. بنابراین می‌توان حفظ کالبد را به‌عنوان یک رویکرد جداگانه مطرح نمود. حفاظت کارکردی به دنبال معیارهای فیزیکی، و حفاظت ارزشی به دنبال معیارهای فرافیزیکی اثر است. البته در برخی موارد نمی‌توان پس از حفاظت، کارکرد مطلوبی در مورد یک اثر اتخاذ نمود. تنها جنبه‌های ارزشی هستند که حفاظت را توجیه خواهند کرد (مونویث و وینیث، ۱۳۸۹: ۷۲).

زمانی که حفاظت مورد بررسی قرار می‌گیرد به‌طور معمول، ابتدا یادمان‌های تاریخی از نظر فیزیکی و کارکردی حفاظت می‌شوند. بعد، ارزش‌های فرهنگی بررسی می‌شوند (Platt et al., 1995: 124). این، یک روند ساده در مباحث حفاظت

شکل ۱. سیر تحول شناخت میراث صنعتی و حفاظت از آن (نگارندگان، ۱۴۰۲)، (توجه به ارزش‌های ملموس و ناملموس در حفاظت)

حفاظت از میراث صنعتی و احیابخشی آن مؤثرتر دانست. این ویژگی‌ها در موارد ذیل خلاصه شده است.

- حس مکان و خاطرات جمعی افراد در بسترهای اجتماعی، از عوامل مهم در حفاظت از ارزش‌های آثار با نگاه به آن‌ها است.
- ابعاد ارزشی تاریخی، زیباشناختی، اقتصادی، و اجتماعی در ارتباط با جوامع محلی و اصالت^۹ اثر در بافت فرهنگی آن، از رویکردهای حفاظت ارزشی در دنیای مدرن است.
- حفظ کالبد فیزیکی اثر و شناخت ویژگی‌های تکنیکی خاص آن در کارکردبخشی مجدد آثار در جهت تغییر نگرش، از فرهنگ مصرف‌گرایی به کارایی بخشی آثار صنعتی، بسیار قابل توجه است.
- سازگار کردن کاربری جدید با کاربری اصلی در یک سازه مهم است. چراکه سبب کارایی بخشی بیشتر اثر می‌شود. در این امر، دست‌نخورده بودن در مداخلات آتی اثر، بسیار مهم است.

از آثار تاریخی است که امروزه می‌تواند مورد بررسی جدی قرار گیرد. چراکه هر دو بخش همگام با یکدیگر، در حفاظت کنونی مهم هستند. حتی در بحث حفاظت مدرن، در ابتدا مفاهیم ناملموس و تعابیر و معانی دریافت‌شده از اثر، بسیار مهم خواهند بود. پس از آن جهت اتخاذ تدابیر و رویکردهای حفاظتی، اندیشیده خواهد شد. البته اولویت‌بندی ارزشی و کالبدی در جوامع، در گذر زمان متفاوت است و منتقدان و نظریه‌پردازان مختلف، این موضوع را مد نظر قرار داده‌اند (جدول ۱)، (شکل ۲). در این زمینه می‌توان مفاهیم مختلفی را باز شناخت.

براساس بررسی معاهدات و کنوانسیون‌های شکل گرفته در زمینه میراث صنعتی (شکل ۱)، و منشورها و قوانین حفاظت از میراث فرهنگی در قرن ۲۰ و ۲۱ میلادی (جدول ۱ و شکل ۲)، می‌توان مشاهده کرد که بر برخی مؤلفه‌ها در حوزه حفاظت که ارتباط با ارزش‌ها و کارکردبخشی اثر دارند، تأکید بیشتری شده است. بنابراین می‌توان چند ویژگی را در توجیه

جدول ۱. نگاه به حفاظت ارزشی و کالبدی در تاریخ حفاظت

دوره تاریخی	مفاهیم دریافت‌شده
اوایل قرن ۲۰ تا تدوین منشور آن ۱۹۳۱	در این زمان، حفاظت ارزشی به‌تنهایی مطرح نبود. آنچه مد نظر بود، حفاظت کالبد فیزیکی و مادی اثر بود (Mason, 2002); (Munos Vinos, 2005).
۱۹۳۱-۱۹۶۴	در این زمان اولویت، حفظ کالبد فیزیکی آثار است. حفاظت با رویکرد توجه به مفاهیم ارزش تاریخی و زیباشناختی مطرح می‌گردد (Veins Charter, 1964); (Atene Charter, 1931).
۱۹۶۴-۱۹۷۲	حفاظت، به معنای حفاظت کالبدی با حفظ اصالت ذاتی اثر مطرح می‌گردد. آنچه مهم است توجه به ویژگی‌های تکنیک ساخت اثر است که در حفاظت، با دست‌نخورده بودن و حفظ اصالت، خود را نشان می‌دهند (Jokilehto, 1995); (Veins Charter, 1964).
۱۹۷۲-۱۹۸۱	حفاظت ارزشی در منشور اولیه بورا در این زمان مورد توجه قرار می‌گیرد. در بحث حفاظت کالبدی توجه به ویژگی‌های تکنولوژیکی ساخت اثر بسیار بااهمیت است (Vestheim, 2001); (Bura Charter, 1981).
۱۹۸۱-۱۹۹۴	در حفاظت ارزشی، مفهوم اصالت و ارزش تاریخی اثر مطرح می‌گردد. موضوع بافت و بستر محیطی نقش مهمی در حفاظت از کارکرد اثر دارند (Clark, 2000); (Vestheim, 2001); (Nara Charter, 1994).
۱۹۹۴-۲۰۰۲	در حفاظت ارزشی، بستر اجتماعی و محیطی اثر به‌عنوان عامل مهمی در حفاظت مطرح می‌گردد (Munos Vinas, 2005); (Clark, 2000); (Mason, 2002); (Jokilehto, 2006).
۲۰۰۲-۲۰۰۶	در حفاظت ارزشی، ارزش‌های زیباشناختی و بصری در ارتباط با ویژگی‌های کالبدی اثر، خود را نشان می‌دهند (Loures, 2008); (Munos Vinas, 2005).
۲۰۰۶-۲۰۱۰	در حفاظت ارزشی، ارزش اقتصادی و اجتماعی نقش مهمی دارند. بستر محیطی و اصالت اثر نقش مهمی در ارتقا در محیط دارد (Mitchell, 2008); (Jokilehto, 2006); (Jie, 2009).
۲۰۱۰-۲۰۱۵	حفظ ارزش‌ها در کنار حفظ ویژگی تکنولوژیکی و کالبدی، در حفاظت مهم است (Yanbin, 2014); (Leus, 2010); (Yang, 2013).
۲۰۱۵-۲۰۱۸	ارزش اقتصادی و گردشگری در ارتباط با پایداری کالبدی و فیزیکی اثر مطرح می‌شوند. در این زمینه، منظر و بافت محیطی بسیار مهم هستند (Wang & Prominski, 2015); (Cho & Shin, 2014); (Shehata, 2015).

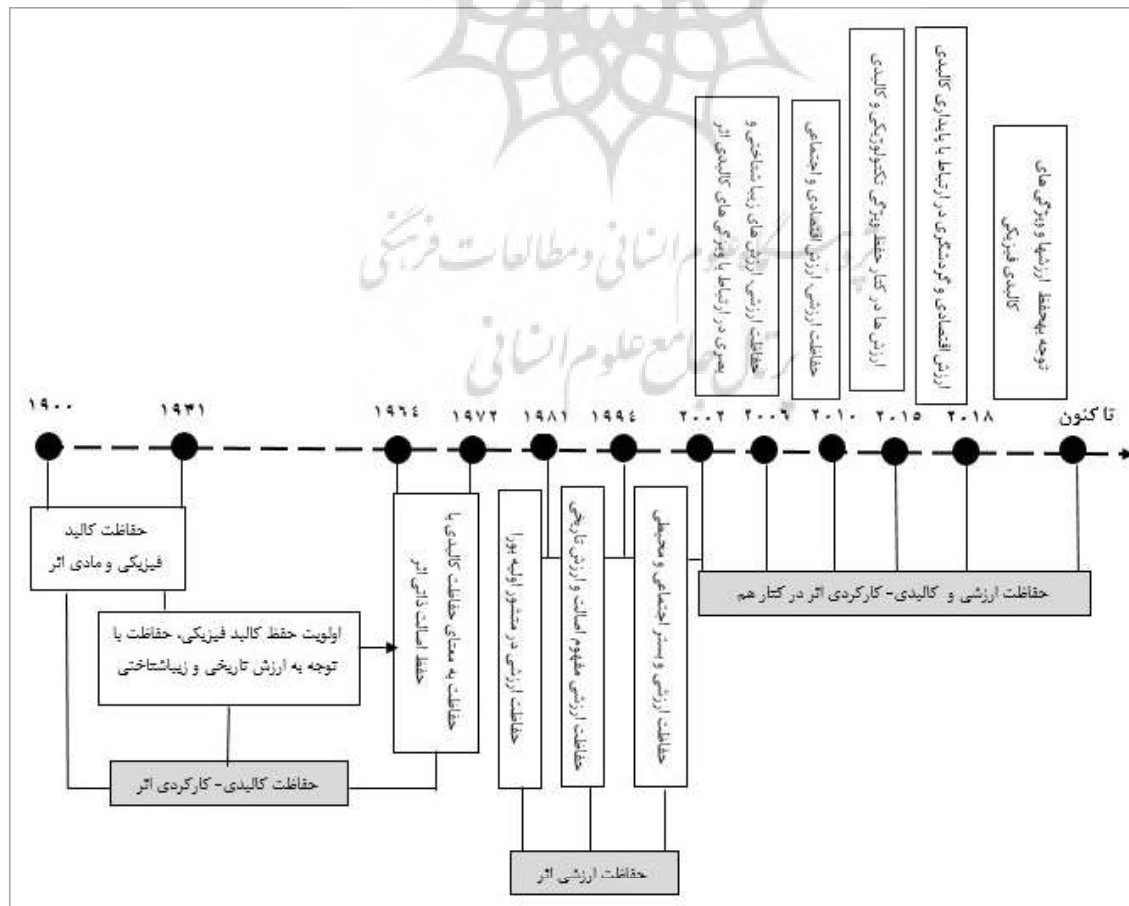
(نگارنگان، ۱۴۰۲)، (با بررسی منشورها و قوانین حوزه حفاظت و دیدگاه نظریه‌پردازان)

شناخت مؤلفه‌های مؤثر در حفاظت مدرن و احیای میراث صنعتی براساس نظریات منتقدان و منشورها

همان‌طور که در بخش پیشین ذکر شد، باتوجه به دیدگاه حفاظت مدرن می‌توان مؤلفه‌هایی را بازشناخت که براساس دو اصل حفاظت کارکردی و حفاظت ارزشی، قابل تأمل هستند. همچنین با بازخوانی منشورها و قوانین مدون حفاظت از میراث صنعتی، مؤلفه‌های تأثیرگذار در حفاظت و اکاوی گردیدند. در ادامه سعی خواهد شد، دو دیدگاه حفاظت مدرن، و عوامل مؤثر در حفاظت میراث صنعتی، مقایسه تطبیقی شوند. از این رهگذر، ابعاد حفاظت مدرن در نگاهداشت میراث صنعتی، شناخته می‌گردند. حفاظت مدرن، شامل حفاظت کالبدی- کارکردی، و ارزشی می‌شود. رویکردهای امروزی در حوزه حفاظت از آثار میراثی بدین صورت است و حفاظت کالبدی، دیگر به‌تنهایی مطرح نیست. بر اساس همین دیدگاه، معیارها و مؤلفه‌های مختلفی در حفاظت تأثیرگذار خواهند بود. در ادامه در جدول ۲، سعی شده است که براساس تحلیل‌ها و نتایج حاصل‌شده در ارتباط با حفاظت، از میراث صنعتی و منشورها و قوانین سده ۲۰ و ۲۱ میلادی، عوامل تأثیرگذار در

تبیین حفاظت ارزشی و کالبدی- کارکردی بیان گردند. انجام این کار بدین منظور است، تا بتوان براساس دیدگاه حفاظت یکپارچه در زمینه احیای میراث صنعتی، مؤلفه‌های مؤثر بازشناسی گردند. براین اساس، معیارهایی مانند ویژگی‌های کالبدی، تکنولوژیکی، منظر و بافت محیطی، ارزش تاریخی، اجتماعی، اقتصادی و زیباشناسی در تبیین فرایند حفظ و احیای میراث صنعتی، مؤثر خواهند بود. به‌طور اصولی، مداخلات تخصصی در اثر در مطابقت با اعتقادات ارزشی و مردمی در فرهنگ‌ها شکل می‌گیرند، و حفظ ارزش‌های اثر براساس بستر محیطی در کاربری، وضعیت، و تداعی معانی آن مستتر است (شیروانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۵).

«در قرن نوزدهم حفاظت و نگهداری یادمان‌ها اساساً بر اصالت سبک (ارزش تاریخی) و وحدت سبک (ارزش تازگی) متکی بود. بنابراین کار هنری «قطبیتی دوگانه» داشت که مشتمل بر دو جنبه است: جنبه تاریخی و زیباشناسانه، و نیز کلیتی که وحدت بالقوه آن را در بر دارد. اما در قرن بیستم و تحولات نگاه حفاظتی، تاریخمندی اثر، مستقل از ارزش‌های زیباشناسانه، شیوه‌ای است که با گذر زمان تغییر

شکل ۲. نگاه به حفاظت ارزشی و کالبدی در تاریخ حفاظت (نگارندگان، ۱۴۰۲)

وجود، لحاظ می‌شود، و علاقه، سلیقه، و ذوق شخصی در احساس آن دخالت دارد. لذت حاصل از آن هم، لذتی مادی، جسمانی، و لذت صرف است (احمدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۴). تعلق داشتن به سبکی خاص نیز در دریافت زیبایی مؤثر است. قضاوت‌هایی که براساس زیبایی‌شناسی ازسوی مخاطب صورت می‌گیرد، در درک آنچه سبب ارزش در یک اثر تاریخی می‌گردد، بسیار مهم و تأثیرگذار خواهد بود. اصولاً افراد چیزی برای آن‌ها ارزشمند تلقی می‌شود که از دیدگاه زیبایی‌شناسی قابل بررسی باشد. همچنین، بتوانند زیبایی آن را درک کنند (کوثری، ۱۳۸۶: ۴۶).

ارزش‌های اجتماعی مشتمل بر جذابیت مکانی ازجمله ارزش‌های میراثی هستند. بنابراین ایجاد جذابیت مکانی براساس جامعه‌شناسی زمینه‌اثر و مخاطب، بخش بسیار مهمی در ارزش‌گذاری اجتماعی خواهد بود. چراکه چیزی مورد پذیرش جامعه است که براساس نیازها و باورهای آن شکل گرفته باشد (پانتم، ۱۳۸۵: ۳۸). ارزش‌های اجتماعی دربرگیرنده کنش و واکنش اجتماعی معاصر در جامعه هستند، و در ایجاد هویت اجتماعی و فرهنگی مهم می‌باشند (بیرو،

می‌یابد. هر دو جنبه را باید هنگام تفکر درباره حفاظت در نظر گرفت.» (یوکیلتو، ۱۳۸۷: ۱۲۲) ارزش تاریخی ناملموس است و اهمیت و اصالت اثر را در خود دارد. ریگل^{۱۱} از نظریه‌پردازان حفاظت، معتقد است ارزش تاریخی یک مرحله خاص و منفردی است که یک یادمان، معرف آن است (شیروانی، ۱۴۰۰: ۱۰۵). ارزش تاریخی، نمونه‌ای تکرارناشدنی از تلاش تاریخی انسان در زمینه صنعت، و بخشی از حافظه مردم در مورد توسعه و فناوری در جامعه و ایجاد تمدنی صنعتی می‌باشد (فرح‌بخش و حناچی، ۱۳۹۴: ۳۵). اما در موضوع علوم زیبایی‌شناسی، دو مقوله مهم مد نظر قرار گرفته است: نخست تشخیص و درک عواملی است که در ادراک یک شیء یا یک فرایند تجربی زیبا یا حداقل خوشایند، نقش دارند، و دوم، درک توانایی انسان برای ابداع جلوه‌هایی است که از نظر زیبایی‌شناسی خوشایند به حساب می‌آیند. ادراک زیباشناختی، اختصاص به نوع انسان دارد که در دو کنش ذهنی و عینی، تجلی می‌یابد. این ادراک، برانگیزاننده فهم و خیال، و دریافت حسی است. آنچه صرفاً براساس دریافت حسی دست می‌دهد، امری مطبوع است که در آن اصل

جدول ۲. بازشناسی مؤلفه‌های حفاظت از میراث صنعتی براساس دیدگاه حفاظت مدرن

مفاهیم درک شده از حفظ و احیا براساس بازخوانی منشورها و قوانین حوزه میراث صنعتی	مؤلفه‌های حفاظت و احیاء در بازخوانی منشورها و قوانین حوزه حفاظت	مؤلفه‌های مؤثر در تبیین حفاظت مدرن (ارزشی و کارکردی) در میراث صنعتی	ابعاد حفاظت از میراث صنعتی براساس دیدگاه حفاظت مدرن
بررسی تکنیک ساخت و کالبد فیزیکی	حفظ کالبد فیزیکی	ویژگی‌های کالبدی	فیزیکی (حفاظت کارکردی- کالبدی)
تغییر نگرش مصرف‌گرایی صنعت به کارایی صنعتی	ویژگی‌های تکنیکی	ویژگی تکنولوژیکی	فیزیکی (حفاظت کارکردی- کالبدی)
سازگاری کاربری جدید و قدیم	حفظ کارکرد اثر	ویژگی کارکردی و کالبدی	فیزیکی (حفاظت کارکردی- کالبدی)
مداخله در حد کارایی بخشی	دست‌نخورده بودن کالبد	ویژگی کالبدی و ساختاری	فیزیکی (حفاظت کارکردی- کالبدی)
حفظ ارزش منظری	اصالت در منظر و بافت	منظر و بافت محیطی اثر	فیزیکی (حفاظت کارکردی- کالبدی)
مشارکت مردمی در حفظ اثر	حضور مردم در بستر	ارزش اجتماعی	فرافیزیکی (حفاظت ارزشی)
احیا و زنده کردن خاطرات جمعی	اهمیت اجتماعی اثر برای جوامع	ارزش اجتماعی	فرافیزیکی (حفاظت ارزشی)
گسترش اقتصاد محلی و استفاده از بومیان	بهره‌وری اقتصادی و محلی	ارزش اقتصادی	فرافیزیکی (حفاظت ارزشی)
بیان ویژگی تاریخی و بصری	اهمیت ارزش تاریخی و زیباشناسی در حفظ	ارزش تاریخی و زیباشناسی	فرافیزیکی (حفاظت ارزشی)
ویژگی‌های اقتصادی اثر	جاذبه گردشگری و توریسم ملی و بین‌المللی	ارزش اقتصادی	فرافیزیکی (حفاظت ارزشی)

۱۳۷۶: ۵۷). ارزش‌های اجتماعی می‌توانند برای محیط‌های محلی ایجاد حساسیت و علاقه نمایند. در نتیجه این حساسیت و علاقه، نگهداری و تعمیر بافت اجتماعی- فرهنگی، یک فعالیت میراثی خواهد بود. اگر این هم‌بستگی و قدرشناسی اجتماعی وجود نداشته باشد، حفاظت کارایی چندانی نخواهد داشت. علاقه مردم عادی همیشه نیروی محرک جنبش‌های رفاه معیشتی بوده است. بسیاری از این ارزش‌ها به‌خصوص ارزش‌های اجتماعی- اقتصادی معاصر، بسته به نوع ارزش و تأکیدی که در ارزیابی کلی بر آن می‌شود، هم تأثیرات مثبت، هم تأثیرات منفی بر ذخایر میراثی می‌گذارند.

زمانی که حفاظت بتواند ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی را نمود دهد، می‌توان انتظار داشت که بحث ارزش‌های اقتصادی نیز مورد توجه قرار می‌گیرد. اصولاً مردم برای چیزی پول پرداخت می‌کنند، که برای آن‌ها از جنبه‌ای، ارزش داشته باشد. انجام سیاست‌های حفاظتی مناسب و بهینه، سبب خواهد شد مخاطب بیشتری برای دیدن یک محوطه یا موزه، هزینه کند. این امر، سبب رونق بخش اقتصادی می‌گردد. بیان ارزش اقتصادی یک اثر، ارتباط تنگاتنگی با چگونگی برخورد و اعمال شیوه‌ها و رویکردهای حفاظتی در اثر خواهد داشت (Choi et al., 2010: 34). ارزش اقتصادی در حوزه میراث صنعتی نگهداری و حفاظت، به‌منظور جذب سرمایه‌گذار فرهنگی است. با تعریف تورهای گردشگری صنعتی و ایجاد کاربری مناسب در جذب درآمد، این امر محقق خواهد شد (فرح‌بخش و حناچی، ۱۳۹۴: ۳۵). با توجه به بحث ارزش‌های میراث صنعتی، حفاظت از آن‌ها در اولویت حفاظت در جوامع، قرار گرفته است. امروزه می‌توان یکی از عوامل مهم و موثر را که ضرورت حفاظت میراث صنعتی را یادآور می‌شود، استفاده از این میراث دانست. استفاده از آن، به‌منظور جذب گردشگران است که علاوه بر رشد اقتصاد می‌جامعه، موجب ایجاد حس غرور برای ملتی می‌شود که صاحب آن است (Landorf, 2010: 26). حفاظت و بازسازی این آثار می‌تواند امری کوتاه‌مدت و به‌نسبت ساده باشد اما در برابر، تصاویر زیبایی از فرهنگ و تاریخ منطقه را نشان می‌دهد. استفاده از آثار تاریخی به‌عنوان منابع توسعه کشورها، از نظر گردشگری و گردش اقتصادی، سبب ایجاد توجه همه‌جانبه به اثر در دهه ۹۰ میلادی گردید. ایجاد سیاست‌های حفاظت مناسب، تغییر کاربری اثر، و قرار دادن آن در چرخ گردشگری، ارزش اقتصادی زیادی را برای جوامع دربرداشت. این امر، سبب توجه بسیار زیادی به بحث ارزش اقتصادی یک اثر تاریخی، و عاملی در جهت توسعه گردید (Xu & Cao, 2012: 105). در بحث مداخلات، باید کاربری

و عملکرد امروزی آن‌ها در نظر گرفته شود. تاجایی که ممکن است مداخلات فیزیکی برگشت پذیر باشند و مانع امکان دسترسی بعدی به تمام شواهد موجود در اثر نگردند. شواهد تاریخی نباید از بین برده شوند. شرایط بنا پیش از هرگونه مداخله ثبت گردد. تمام فنون و مصالحی که در دوران مداخله و درمان بنا به کار می‌روند، به‌دقت مستندسازی شوند (ICOMOS, 2011). هدف از حفاظت، حراست از کیفیت و ارزش‌های ذخیره، حمایت از ماهیت مادی آن‌ها، و مصون داشتن انسجام آن برای نسل‌های آینده است (فیلدن و بوکیلتو، ۱۳۸۲: ۳۸). کالبد فیزیکی اثر، مهم‌ترین وجه اثر تاریخی است. سلامت فیزیکی آن در بیان ارزش، نقش مهمی خواهد داشت. زمانی که کالبد از شرایط مناسبی برخوردار باشد، می‌تواند ارزش‌ها را در ۳ گروه دسته‌بندی نماید. دسته اول: ارزش‌های ملکی اثر است. هر اثری به‌دلیل قرارگیری در محدوده تاریخی، یک مجموعه دارای ارزش سرمایه‌ای است و با حمایت مناسب دارای ارزشمند محسوب می‌گردد. دسته دوم، ارزش‌های غیرملکی هستند که در ترکیب با سایر ارزش‌ها، در زمینه اقتصادی به رشد و توسعه کمک می‌نمایند، و سبب جلوه‌گر شدن ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی به‌واسطه حضور ارزش اقتصادی می‌گردند. دسته سوم، مربوط به ساماندهی و رونق دادن بخش فرهنگ و آشنایی با سنت‌ها و ارزش‌های هر جامعه می‌شود. در این بخش در نهایت، معرفی سنت و آیین‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه انجام می‌شود. سپس، از آن بهره‌برداری می‌گردد (Mason et al., 2002: 28). در مقابل، برخی ارزش‌ها که مربوط به جنبه‌های ذاتی بنا یا مکان هستند، ارزش‌های دیگر وابسته به موقعیت، و چگونگی ارتباط آن بنا با محیط اطرافش است. به همین دلیل، راهبردهای حفاظت و نگهداری، متناسب با زمینه و محیط و ارزش‌های مربوط به هر یادمان یا محوطه، به‌نحو چشمگیری فرق می‌کند (Clarck, 2000: 34). محیط اطراف یک اثر و بافت پیرامونی آن در بیان ارزش‌ها و کارایی معماری، نقش مهمی را برعهده دارند. تکنولوژی‌های به‌کارگرفته‌شده در ساخت سازه‌های میراث صنعتی تاریخی، نقش مهمی در بیان ویژگی‌های کالبدی و عملکرددهی به این آثار دارند (Jie, 2009: 12). این ویژگی، نشان‌دهنده خلاقیت بشری، بیانگر ابداع و ابتکار فنی و حرفه‌ای انسان در رفع نیازهای خود، و بخشی از پیش‌زمینه رشد صنعتی امروز است (فرح‌بخش و حناچی، ۱۳۹۴: ۳۵). منظر شهرهای تاریخی، شامل تمام لایه‌بندی‌های تاریخی است که ارزش‌های فرهنگی- طبیعی، و ویژگی برجسته تاریخی را بیان می‌کنند (UNESCO, 2011: 4). (در ارجاعات

(Chan, 2012: 355). این فرایند زمانی که با ویژگی‌های اثر تطبیق داشته باشد، می‌تواند یک راهکار مناسب برای حفظ آن باشد (Shehata et al., 2015: 18). گاهی با ایجاد کاربری جدید توانسته‌اند ساختمان‌های قدیمی را برای استفاده در زمان معاصر هماهنگ نمایند و حفاظت از آن را نیز انجام دهند. اما این موضوع باید در نظر گرفته شود که کاربری جدید، ارزش‌ها و اصالت اثر را مخدوش نکند (شیروانی، ۱۴۰۰: ۹۵). تغییر کاربری هرگونه اقدام ساختمانی و مداخله‌ای برای تغییر قابلیت، عملکرد یا کارایی بنا به منظور انطباق‌دهی، و استفاده مجدد یا ارتقای آن باید به‌گونه‌ای باشد تا بتواند با شرایط نیازهای جدید سازگار شود (Longston & Shen, 2007: 200). در شکل ۳، این مدل با استناد به بررسی‌های صورت‌پذیرفته، تدوین شده است.

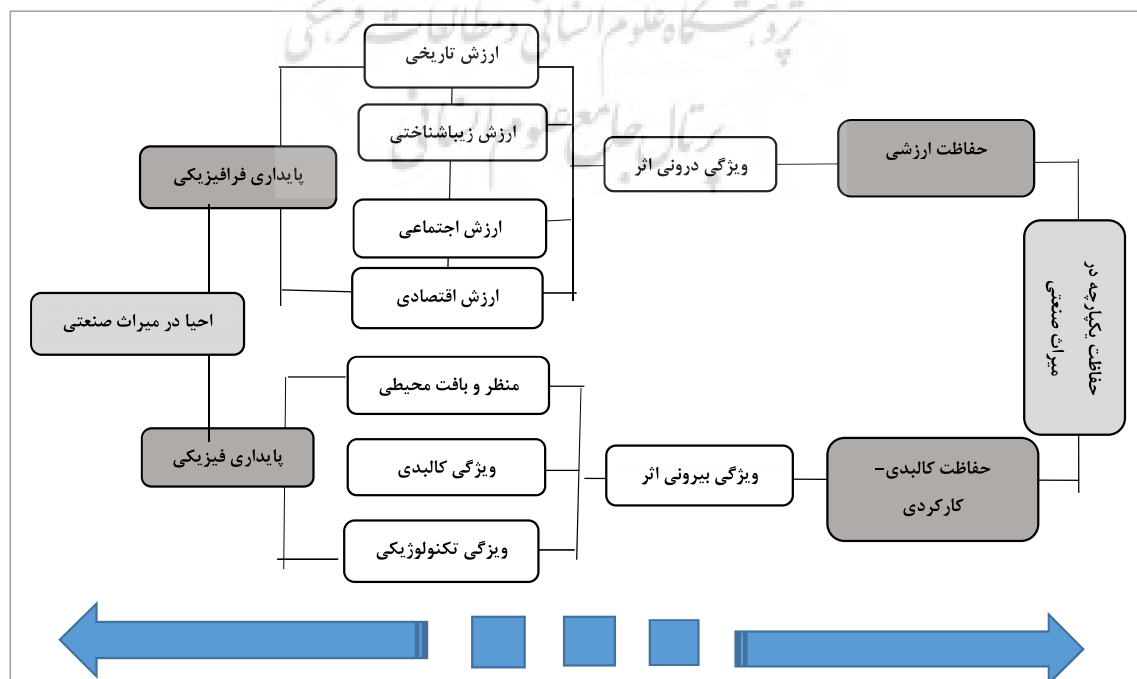
بحث

بر اساس تحلیل جدول‌های ۱ و ۲، و شکل‌های ۱ و ۲، شناخت عوامل و مؤلفه‌های مؤثر بر حفاظت ارزشی و کارکردی، و دیدگاه‌های مطرح‌شده در زمینه میراث صنعتی می‌توان عوامل تأثیرگذار بر حفظ و احیای سازه‌های میراث صنعتی را در شکل ۳، خلاصه نمود. حفاظت و احیا در میراث صنعتی، یک رابطه دوسویه است که عوامل مختلفی بر روی آن، تأثیرگذار هستند. می‌توان گفت مباحثی که با ویژگی‌های فیزیکی و فرافیزیکی اثر در ارتباط هستند، نقش مهمی در

به یونسکو اگر شماره صفحه‌ای نیست، می‌توانید عدد یا بخشی که این مطلب را از آن گرفته‌اید، ذکر کنید) بافت و منظر محیطی تشکیل شده از زمینه‌های فیزیکی، باورها، و فعالیت‌های یک جامعه خاص است. این محیط، ساخته انسان است (Nunta & Sahachaisaeree, 2010: 1241). این ویژگی‌ها در حوزه حفاظت و احیا با توجه به اصالت اثر تاریخی، بسیار مهم هستند و بایستی مورد توجه زیادی قرار گیرند.

تدوین مدل مفهومی حفاظت یکپارچه و احیا در میراث صنعتی

در The Nizhny Tagil Charter (2003) حفاظت و نگهداری از میراث صنعتی، به‌طور خاص بیان گردیده است. طبق این منشور، حفظ و نگهداری میراث صنعتی بستگی به حفاظت یکپارچه عملکردی دارد و مداخلات باید با هدف نگهداری آن، تا حد ممکن صورت پذیرد. مداخله باید حداقل تأثیر را داشته باشد و هرگونه تغییرات اجتناب‌ناپذیر باید ثبت شوند. عوامل مهمی که جابه‌جایی شوند باید در محل‌های امن ثبت شده، و نگهداری شوند. بسیاری از فرایندهای صنعتی از اصولی پیروی می‌کنند که جذابیت منطقه را افزایش می‌دهند. حفاظت یکپارچه، عملکردی دربرگیرنده حفاظت کالبدی-کارکردی، و حفاظت ارزشی است. احیا و تغییر کاربری ساختمان‌های قدیمی به معنای تولد دوباره حفاظت از شهرهاست. این عمل، عمر مفید بنا را افزایش می‌دهد (yang)

شکل ۳. مدل مفهومی حفاظت یکپارچه و احیا در میراث صنعتی (نگارندگان، ۱۴۰۲)

سازه‌های میراث صنعتی دارند و در این زمینه تأثیر گذارند. همچنین، مؤلفه‌های مختلفی در شکل دهی آن‌ها نقش دارند. در آثار میراثی گوناگون با رویکرد صنعتی، وجوه مختلفی تأثیر گذار هستند. وجوه مادی اثر مانند جسم و جان آن، و وجوه معنوی به مانند روح اثر است که در یکدیگر تنیده شد هاند. حفاظت بهینه، نیازمند توجه به هر دو وجه است. کالبد فیزیکی اثر باتوجه به ویژگی‌های ساختاری و تکنولوژیکی خود و بافت محیطی، در معرض تخریب و فرسایش مداوم قرار د ارد. این ویژگی‌ها که معرف ویژگی‌های بیرونی اثر هستند، در قالب پایداری فیزیکی مطرح می‌شوند، و تضمین کننده حفظ و احیا در میراث صنعتی می‌باشند. حفاظت کالبدی و کارکردی اثر صنعتی، نقش مهمی را در برآیند انتظارات از پایداری فیزیکی اثر دارد.

در مقابل، پایداری فرافیزیکی با ویژگی‌های درونی اثر در ارتباط است. امروزه، دیدگاه‌های جوامع نسبت به آثار مختلف تاریخی و ارزش‌های وابسته به آن‌ها، تغییر یافته است. در گذشته، ارزش تاریخی یا همان قدمت، مهم‌ترین عامل در فرآیند حفاظت اثر بوده است. امروزه ارزش‌هایی مانند ارزش اجتماعی و اقتصادی که وابسته به احیای مجدد آثار است، در ردیف اولویت‌ها قرار گرفته‌اند. این موارد، نقش مهمی در حفاظت ارزشی ایفا می‌کنند. حفظ و احیای یکپارچه، متضمن توجه به حفاظت ارزشی و کالبدی- کارکردی است. این امر، با ابعاد فیزیکی و فرافیزیکی خود را نشان می‌دهد. می‌توان گفت مفهوم حفظ و احیا در آثار میراث صنعتی با

نگاه به بافت و منظر محیطی اثر (قرارگیری اثر به تنهایی در یک بستر یا درون یک بافت صنعتی)، ویژگی‌های تکنولوژیکی و ساخت اثر (نشان‌دهنده شروع یک صنعت در برهه‌ای تاریخی هستند)، ویژگی‌های ساختاری و کالبدی (استفاده از فنون ویژه در ساخت و تطابق مکانی در استفاده از ماشین‌آلات صنعتی)، ارزش‌های تاریخی و قدمتی اثر (نشان‌دهنده تاریخ ورود یک صنعت به جامعه هستند)، ارزش‌های زیباشناختی (تطابق و هماهنگی در ساخت اثر با استفاده از معیارهای زیباسازی ابنیه در دوره‌ای خاص است. این ارزش‌ها با اصول معماری و تزیینات هر دوره خود را نشان می‌دهد است)، ارزش‌های اجتماعی (باتوجه به نگاه مردمان گذشته و امروزین در یک منطقه، و رشد و پویایی در بستر اجتماعی)، و ارزش‌های اقتصادی (با نگاه ویژه به کاربری بخشیدن مجدد به بنایی که روزگاری یک شاخصه اقتصادی در یک محله، بافت، یا شهر بوده و امروزه قابلیت بازبایی در رشد اقتصادی منطقه و حضور گردشگران را دارد)، متحول شده است. حفظ و احیا یک فرآیند دوسویه است. بایستی در این فرآیند، ابعاد پایداری فیزیکی و فرافیزیکی مد نظر قرار گیرند. پس از احیای مجدد، همواره حفاظت از عوامل درونی و بیرونی اثر اولویت دارد و بایستی مورد توجه باشد. در دیدگاه‌های حفاظتی براساس وجوه ارزشی و کالبدی- کارکردی اثر، شناخت مؤلفه‌های مؤثر، می‌تواند راهگشایی برای مباحث مرتبط با احیای کالبدی و تغییرات ارزش‌ها در گذر زمان باشد.

نتیجه گیری

نظریات مطرح شده در زمینه میراث صنعتی و رویکردهای حفاظت از آن به همراه دیدگاه‌های حفاظت در قرن ۲۰ و ۲۱ میلادی، موضوعی قابل تأمل در شناخت مؤلفه‌های مؤثر در احیا و حفاظت از میراث صنعتی در سده کنونی است. براساس تحلیل‌های صورت پذیرفته، می‌توان گفت این موارد از موضوعات بسیار مهم در حوزه حفاظت کالبدی- کارکردی در میراث صنعتی به شمار می‌روند: نگهداری از کالبد فیزیکی اثر به همراه شناخت ویژگی‌های تکنولوژیکی آن در ارتباط با تغییر نگرش‌ها از بحث مصرف‌گرایی صنعت به کارایی بخشی میراث صنعتی در مباحث حفاظت فیزیکی، به همراه سازگاربخشی کاربری جدید با کاربری گذشته اثر به انضمام مباحث کمترین حد مداخله، و حفظ دست‌نخورده بودن. حفظ ارزش‌های مرتبط با قدمت و تاریخ اثر، به همراه نگاه به مباحث زیباشناسانه در معماری سازه‌های میراث صنعتی در ارتباط با روح و اصالت در منظر فرهنگی و جوامع محلی در حفاظت فرافیزیکی در احیا، مهم هستند. حفظ تداعی‌های مکانی و بیان خاطرات جمعی و به‌طور مفهومی تر روح مکان در ارتباط با بستر اجتماعی، همچنین گسترش اقتصاد محلی و استفاده از بومیان در بستر فرهنگی منطقه باتوجه به ارتباطات معنوی و روحی افراد در شکل‌گیری ابعاد فرافیزیکی و شناخت ارزش‌های اجتماعی و اقتصادی، مهم و اساسی هستند. بنابراین می‌توان گفت، مؤلفه‌هایی همانند ارزش تاریخی، زیباشناسی، اقتصادی و اجتماعی، تکنولوژیکی، بستر و بافت محیطی و کالبد فیزیکی اثر به‌عنوان معیارهای مؤثر در احیا و حفظ میراث صنعتی هستند. توجه به این موارد سبب ارتقای دیدگاه در طراحی پلان‌ها در مباحث باززنده‌سازی و احیای سازه‌های میراث صنعتی خواهد بود. زمانی که مداخلات در میراث صنعتی در گذر زمان باتوجه به ارزش‌ها در تعامل با بستر محیطی و ویژگی‌های تکنولوژیکی و کالبدی

صورت پذیرد، بهترین روش جهت حفظ و احیای مجدد میراث صنعتی خواهد بود. در پژوهش‌های آتی مدل تدوین شده و تحلیل، بازشناسی، و ارزیابی موارد مورد بررسی و تأثیرگذار در مبحث باززنده‌سازی می‌تواند در طراحی پلان‌های حفظ و احیا و کارکردبخشی دوباره آثار، مورد استفاده و تحلیل قرار گیرند.

پی‌نوشت

1. Industrial Heritage
2. Rehabilitation
3. First International Congress on the Conservation of Industrial Monuments.
4. The international committee for the conservation of the industrial heritage (2003)
5. The Nizhny Tagil charter for the industrial heritage (2003)
6. The Dublin principles: joint ICOMOS – TICCH principles for the conservation of industrial heritage sites, structures, Areas and Landscape
7. Taipei Declaration for the Asian industrial heritage
8. Modern conservation
9. Authenticity
10. Alovis Riegl (1857-1905)

فهرست منابع

- احمدی، حسین؛ وطندوست، رسول و شیروانی، مریم (۱۳۹۵). خوانش فرایند ادراک و زیبایی در نگاه مخاطبان آثار هنری براساس مقایسه و تحلیل آرای فلاسفه اسلامی و غربی. *نشریه هنرهای زیبا هنرهای تجسمی*، ۲۱ (۴): ۲۰-۱۳.
- امین‌پور، احمد و عباسی هرفته، محسن (۱۳۹۰). اصل حداقل مداخله، چالش پیش‌روی مداخلات حفاظتی در میراث فرهنگی، کشف و تبیین کاستی‌ها و نواقص اصل مذکور با رویکرد نظری به آرای موجود در این حوزه. *دوفصلنامه علمی پژوهشی مرمت آثار و بافت تاریخی - فرهنگی*، (۱): ۶۸-۷۵.
- آیینه‌چی، شهرزاد (۱۳۹۳). حفاظت از میراث صنعتی تاریخی ایران و تبیین استراتژی‌های مداخله (مطالعه موردی: آسیاب‌های آبی شوشتر). *مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس بین‌المللی رویکردهای نوین در نگاهداشت انرژی*. تهران: دانشگاه تهران.
- بمانیان، محمدرضا (۱۳۸۵). عوامل مؤثر بر شکل‌گیری معماری و شهرسازی در دوره پهلوی اول. *هنر و معماری*، ۱ (۱): ۸-۱.
- بیرو، آلن (۱۳۷۶). *فرهنگ علوم اجتماعی*. ترجمه باقر ساروخانی، چاپ سوم، تهران: انتشارات کیهان.
- پانتم، هیلری (۱۳۸۵). *دوگانگی واقعیت/ارزش*. ترجمه فریدون فاطمی، تهران، نشر مرکز.
- پهلوان‌زاده، لیلا (۱۳۹۳). *کارخانه‌های مرمت‌شده ایران و جهان، میراث معماری صنعتی معاصر ایران*. چاپ اول، اصفهان: معمارخانه باغ نظر.
- حجت، مهدی (۱۳۸۰). *میراث فرهنگی در ایران*. تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور.
- حناچی، پیروز (۱۳۹۳). *تجربه‌ای در استفاده مجدد از میراث صنعتی، نشریه صنعت، پایگاه خبری وزارت راه و شهرسازی*: ۷-۸.
- حیدری، شاهین؛ حناچی، پیروز و تیمورتاش، سارا (۱۳۹۸). *تغییر کاربری تطبیقی میراث صنعتی، رویکردی براساس بازیافت انرژی*. صفحه ۹ (۱): ۵۳-۴۶.
- شیروانی، مریم؛ احمدی، حسین و وطندوست، رسول (۱۳۹۵). بازشناسی ارزش و عوامل تأثیرگذار در دگرگونی دیدگاه‌های ارزشی در حفاظت از میراث فرهنگی در قرن حاضر. *نشریه هنرهای زیبا معماری و شهرسازی*، ۲۱ (۴): ۵۰-۳۹.
- شیروانی، مریم (۱۴۰۰). *حفاظت از آثار تاریخی در دنیای مدرن*. شیراز: کتیبه نوین.

- فالسر، میشل (۱۳۹۲). میراث صنعتی در فهرست میراث جهانی به انضمام منشور میراث صنعتی نیژنی تاگیل و اصول دویلین ۲۰۱۱. ترجمه علیرضا قاضی مقدم و مهشید مداحی، چاپ اول، تهران: پایور.
- فرح‌بخش، حسین و حناچی، پیروز (۱۳۹۴). تحلیل تأثیر راه‌آهن به‌عنوان میراث صنعتی در ایران. نشریه هنرهای زیبا معماری و شهرسازی، ۲۰ (۴): ۳۳-۴۴.
- فیلدن، برنارد ام. یوکا یوکیلتو (۱۳۸۲). رهنمودهای مدیریت برای محوطه‌های میراث جهانی. ترجمه سوسن چراغچی، تهران: انتشارات میراث فرهنگی.
- قاضی مقدم، علیرضا و مداحی، مهشید (۱۳۹۲). محوطه‌های تاریخی صنعتی به‌مثابه موزه‌های علوم و فناوری. مجموعه مقالات همایش ملی روز جهانی محوطه‌های تاریخی، تبریز: دانشگاه هنر اسلامی تبریز.
- قنبری، امیرعلی (۱۳۹۷). میراث صنعتی در منظر شهر تاریخی: نقش کارخانه قند در منظر شهر تاریخی ورامین. نشریه علمی منظر، دوره ۱۰، ش (۴۳): ۲۶-۳۳.
- کوثری، مسعود (۱۳۸۶). درک آثار هنری در جامعه. اولین هم‌اندیشی جامعه‌شناسی هنر. گردآورنده سیروس یگانه، تهران: فرهنگستان.
- مظاهریان، حامد و شاه‌تیموری، یلدا (۱۳۹۱). رویکردهای جهانی به حضور ساختارهای جدید در زمینه تاریخی (بررسی نظریه‌ها و توافق‌نامه‌ها). نقش جهان، ۲ (۱): ۷-۱۸.
- مهدوی‌نژاد، محمدجواد (۱۳۹۳). حکمت معماری اسلامی - جستجو در ژرف‌ساخت‌های معنوی معماری اسلامی ایران. نشریه هنرهای زیبا، ش (۱۹): ۵۷-۶۶.
- مونیوت وینیات، سالوادور (۱۳۸۹). نگره نگاهداشت معاصر. ترجمه فرهنگ مظفر، فاطمه مهدی‌زاده و حمید فرهمند بروجنی، اصفهان: انتشارات گلدسته.
- نیلی، ریحانه؛ دیبا، داراب؛ مهدوی‌نژاد، محمدجواد و شاهچراغی، آزاده (۱۳۹۶). ارزیابی کیفیت احیای میراث صنعتی معاصر ایران با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی. فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، ۱۹ (۲): ۱۰-۲۴.
- یوکیلتو، یوکا (۱۳۸۷). تاریخ حفاظت معماری. ترجمه محمدحسن طالبیان و خشایار بهاری، چاپ اول، تهران: روزنه.
- Casanelles, u. & Longunov, E. (2003). The Nizhny Tagil Charter of the Industrial Heritage, TICCH, Russia, Moscow.
- Cho, M., & Shin, S. (2014). Conservation or Economization? Industrial heritage conservation in Incheon, Korea. *Habitat international*, 41: 69- 76.
- Choi, A., W. Ritchie, B., Papandrea, & Bennett, J. (2010). Economic valuation of cultural heritage sites: A choice modeling approach. *Tourism management* 31: 213-220.
- Clark, K. (2000). **From regulation to participation: cultural heritage, sustainable development and citizenship in forward planning: The function of cultural heritage in changing Europe.**
- ICOMOS & TICCH (2011). **Joint ICOMOS – TICCH principals for the conservation of Industrial heritage sites, structures, Areas and Landscapes – the Dublin principles.**
- Jie, G., (2009), **The Protection and Renewal of Industrial Heritage from a Landscape Archers Perspective.** Master thesis, Blekinge Industrial Instituted of Technology, Sweden.
- Jianguo, W., & Nan, J. (2007). Conservation and adaptive- reuse of historical industrial building in China in the past- industrial era. *Frontiers of Architecture and civil Engineering in China, Truism management*, 1 (4): 474-480.
- Jokilehto, J.(2006). World Heritage: Defining the Outstanding Universal Value. *City & Time*, 2 (2): 1-7.
- Jokilehto, J. (1995). **The Debate of Authenticity**, ICCROM News Letter, XXI, 6-8.

- Leus, M., & Wouters, I. (2009). Unloved industrial Heritages as a motor for urban regeneration. **ICOMOS conservation of 20 the century heritage conference**. Sydney: Kelly, I.
- Longston, C., & Shen, L. (2007). Applications of the adaptive reuse potential model in Hong Kong: A case study of Lui Sheng Chun. *Strategy Prop Manage*, 11 (4): 193-207.
- Loures, L (2008). Industrial Heritage: the past in the future of the city. *WSEAS Transactions on Environment and development*, 4 (8), 687-696.
- Landorf, C. (2010). **Sustainable Industrial Heritage Management, A New Theoretical Model**: Australia ICOMOS Annual Conference.
- Mason, Randall, David Myers, Marta Delatorre. (2002). **Port Arthur historic site management Authority a case study written by Getty Conservation Institute**. Los Angeles.
- Mitchell, Norman, 2008, Considering the Authenticity of Cultural Landscape, *Association for Preservation Technology International*, 25-32.
- Munos vinos, S. (2005). **contemporary theory of conservation**. first published. Elsevier Butterworth Heinemann, Oxford London.
- Nara Charter (1994). Nara Conference on Authenticity. ICOMOS.
- Nunta, J., & Sahachaisaeree, N. (2010). Determinant of cultural heritage on the spatial setting of cultural landscape: A case study on the northern region of Thailand. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 5(2): 1241-1245.
- Platt, N., Desei, V., & Asvanun, A. (1995). Bringing conservation philosophy in to practice, the future of Asias past, preservation of the architectural heritage of Asia, **summery of an international conference in Thailand**.
- Shehata W, Moustafa Y., sheriff, L., & Botros A. (2015). Towards the comprehensive and systematic assessment of the adaptive reuse of Islamic architectural heritage in Cairo: A conceptual framework. *cultural heritage manages sustain Dev*. 5 (1): 14-29.
- Song, Z. (2007). Conservation and Adaptive reuse of Industrial heritage in Shanghai, *Frontiers of Architecture and civil Engineering in China*, 1 (4): 481-490.
- Sykora, M.; Holicky, M. & Markova, J. (2010). Advanced assessment of industrial heritage buildings for sustainable cities development. **CESB 10 conference**, Prague.
- Taipei Declaration for the Asian industrial heritage (2012). **TICCIH Press**, Taiwan, Taipei.
- The Burra Charter. (1981-2002), (The Australia ICOMOS charter for Places of cultural significance), peter Marquis. Kyle.
- The Dublin principles. (2011). joint ICOMOS – **TICCH principles for the conservation of industrial heritage sites**, structures, Areas and Landscape.
- The Aten charter (1931), **principles for the conservation of historical monuments**, Greece.
- UNESCO. (2011). **Records of the General Conference**. (36th session) Paris 2011.
- Veniz charter (1964), **principles for the conservation of historical Buildings**. Italy.
- Vestheim, G., Fitz, S., & Foot, M.J. (2001). **Group report: Values and the artifact**. In **Rational Decision Making in the Preservation of cultural property** (N. S. Baer and F. Snickars, eds). pp, 211-222.
- Wang, F. & Prominski, M. (2015). Urbanization and Locality: Strengthening Identity and Sustainability by Site-specific planning and design, **springer science+ business media**, Singapore. Springer Heidelberg New York Dordrecht London.

- Xu, Y & Cao, T, (2012). Cultural Industrialization: A Value Realizing Path for Industrial Heritage *Cross- Cultural Communication*, Vol 8, No 6: 104-107.
- Yang, E & Chan, E. (2013) , Implementation challenges to the adaptive reuse of heritage buildings: towards the goals of sustainable, low carbon cities. *Habitat int*, 36(3): 352-361.
- Yanbin, Y, (2014). **Towards the Methodology for the Reuse of Industrial Heritage in China**, Doctoral thesis, Poly technic University of Torino, Torino, Italy.
- Yang, h., (2013), **A Study on Preservation Restoration and Reuse of the Industrial Heritage in Taiwan: The Case of Taichung Creative Cultural Park**, Taipei.

Received: 2023/12/20

Accepted: 2024/06/16

Rereading the concept of preserving and revitalizing industrial heritage structures based on modern conservation perspectives

Maryam Shirvani* Mahshid Barani**

Abstract

5

Today, one of the concepts that has received attention in the field of cultural heritage and protection is industrial heritage. This heritage has an important place in all nations, which is recognized as a recognizable and attractive element in the society, and in this sense, it is the focus of contemporary life, and at the same time, it is considered a historical precedent for the society. The heritage of industrial architecture includes the remaining works of industrial culture that have different values and their protection is important and worthy of attention. In general, any conservation activity takes place when the object or place is valuable and at risk, and therefore decisions about treatment, intervention, and use are based on this value. With the industrialization of countries in the current century and changes in societies, many old industrial complexes in cities have lost their use and remained unused. Reusing these works and preserving their social and cultural values requires serious studies. Revival and appropriate change of use of these works can be a way to preserve the continuity of the values of this group of structures which can be done according to their cultural and architectural characteristics. Today, many developed countries have turned these works into residential-office or exhibition-cultural spaces with various uses of industrial complexes. The legacy of the industrialization culture of countries is one of the most significant works in civilizations. These works have various features in the structure that show themselves along with technological growth in different countries. These works indicate the entry of industry into societies and their preservation and revival is a matter of concern. The purpose of this study is to identify the effective components in the preservation and rehabilitation of industrial heritage structures and explain the conceptual model of integrated protection in this area. The research method is descriptive-analytical and documentary studies and reading laws and charters in the field of protection and industrial heritage have been used. Findings indicate that components such as historical value, aesthetic value, social value and economic value in the field of value protection and physical body characteristics, technological characteristics and environmental context in the field of physical-functional protection are effective criteria in preservation and rehabilitation that knowing them in conservation and rehabilitation processes can provide integrated protection in this area. Therefore, when interventions in industrial heritage are made according to the values in interaction with the environmental context and technological and physical characteristics, the best approach to preserve and revitalize industrial heritage over time will be.

Keywords: Industrial Heritage, Conservation of value, conservation of structure, Rehabilitation

* Assistant professor, Restoration of Historical monuments group. Architecture and Restoration Department, Shiraz University of Arts, Shiraz, Iran. M_shirvani@shirazartu.ac.ir

** Lecturer, Interior Design Architect, Architecture And Restoration Department, Shiraz University of Arts, Shiraz, Iran. m_barani@shirazartu.ac.ir